

A női és a test/iség

az előadások összefoglalója

2008. szeptember 19—20.
Szeged, SZTE BTK, Konferenciaterem

Panel

Anyaság és szexualitás

JOÓ MÁRIA, FRIEDRICH JUDIT, ZSADÁNYI EDIT – BARÁT ERZSÉBET
(moderátor)

Ha az anyaság és a szexualitás kapcsolatát nem elsősorban a ciklikusság (anya-lánya-lányának anyja viszonyok) szempontjából vizsgáljuk, hanem az anyaság és a szexualitás egyidejű megélésének igényére összpontosítunk, viszonylag újkeletű elvárást találunk, amelynek nincsenek jól kidolgozott kulturális mintái. A szexualitás helye hagyományosan nem a család. A keresztény minta, a „szent család” is erősen aszexuális, és az irodalmi minták sem követik a házasságba a szerelmes fiatalokat az utóbbi párszáz évig. Kortárs irodalmi kísérleteket szeretnénk találni az igény és a minták ellentmondásának feloldására, magát komolyan vevő művektől a gyerekkönyvekig, és arról szeretnénk beszélni, és arról szeretnénk a résztvevőket is eszmecserére bírni, hogy közelednek-e egymáshoz a minták és az elvárások.

Előadások

ANTONI RITA
SZTE, Angol-Amerikai Intézet

A reprodukció és a női test reprezentációi a kortárs gótikus regényben

Mint Bram Dijkstra írja *Evil Sisters* című könyvében, a nőiesség kulturális korlátait lerázó női test reprodukív szörnyeteggé való démonizálása általánosan megfigyelhető tendencia a századforduló és a 20. század első évtizedeinek „tudományos” műveiben, és ez a nézet a populáris kultúrában azóta is észlelhető. Állítása értelmében ez a jelenség elsősorban férfi szerzők műveire jellemző, és férfi szorongásokat testesít meg. Jelen előadás ezt a jelenséget vizsgálja. Elméleti háttérnek Simone de Beauvoir

elidegenedés-fogalmát használom. Egyrészt azt vizsgálom, hogy a női test és a reprodukcióval összefüggő testi funkciók hogyan válnak a férfi szorongás tárgyává, a horror-hatás forrásává, másrészt azt, hogy miként íródik felül ez a kép kortárs női szerzők (Poppy Z. Brite, Anne Rice) műveiben.

BAJNER MÁRIA
PTE IGYFK, Pedagógusképző Intézet

Testbe zárt fájdalom

Az előadás azt a jelenséget járja körbe, amikor a közbeszéd, a köznyelv, a népnyelv kerüli a nő anatómiájához, biológiai működéséhez köthető témákat (holott a férfi esetében ugyanezt megteszi), vagy éppen nem képes kifejezni a szervezet diszfunkciójára utaló betegségeket. Miért kódosítunk, mosunk össze testi és lelki bajokat? Van-e, és ha igen, milyen utalás létezik a közbeszédben a nőkhöz kapcsolódó pszichoszomatikus tünetek okaira? Lehet-e a „női baj”, a „női betegség” duplán diszkriminatív? A test – a nyelvhez hasonlóan – kiválaszt, megmutat, JEL-ez. A nembeszéd körülír, eltakar, és ezzel máris kórképet ad egy közösségről, egy társadalomról, ahol a kimondható természetest az egészséges női test látványában kell keresni.

BERÁN ESZTER
Budapest, MTA Pszichológiai Intézet

Judit Butler recepciója a magyar sajtóban

Butler testről, szexualitásról és a nemiség performativitásáról alkotott elmélete szerint, amennyiben a biológiai nemet megfosztjuk „magától értetődő, objektíven létező, eleve adott” státusától, akkor ez egyúttal magával rántja a társadalmi nemek ráépülő rendszerét is, s e mozgás révén jóval bonyolultabbá válik a nemi szerepek mátrixa. Előadásomban e kérdéssel kapcsolatosan a magyar sajtóban a Butler fordítások kapcsán megjelent reakciókat, diszkurzusokat vizsgálom.

BOJDA BEÁTA ÉS VINCZE TAMÁS
Budapest, Abigél Többcélú Egyesület

Sztárinterjúk testközletről

N. Wolf szerint: Azok a tulajdonságok, amelyeket egy adott kor szépnek nevez, csak szimbólumai a nők kívánatosnak tekintett viselkedésének. A szépségmítosz mindig viselkedést, nem pedig megjelenést ír elő. Az ösztönös szorongásokból kinőtt szépségipar, sebészet, kozmetika, pornográfia ipari méreteivel képes befolyást gyakorolni a tömegkultúrára. Modern hallucináció vagy társadalmi vakfolt? Mindenesetre a jelenlegi kultúra valódi emberek arcát, testét cenzúrázza.

A cenzúra megtestesítői s egyben nyilvános áldozatai is a sztárok, illetve azok a közéleti személyiségek, akik munkájuk révén érintettek e szépségkultusz

fenntartásában. Ezért jelen vizsgálódásunk elsődlegesen a magyar sztárinterjúkban található, testre vonatkozó szövegrészek elemzésére irányul. Kíváncsiak vagyunk az azonosulás mértékére, nyelvi érzelmi kifejezéseire, az ellentmondásosság és elszólás nyomaira. A szövegek kritikai elemzése során megpróbálunk figyelmet fordítani a hazai kommunikációs sajátosságokra. Értve ezalatt, hogy a magyar közéleti kommunikáció defektusai, konfrontatív jellege, panaszkodó stílusa stb. módosító hatással van a szövegekre, s esetenként azok ellentétes értelmét jelenti. Így szándékában – ugyanakkor akaratán kívül – lehet paradox utasítások hordozója. Nem az eredet, a testek „nemmel bíró anyagiségének” kialakulása, hanem az állandóság és stabilitás egzisztálása, a hagyományos diskurzuson belül tartás mikéntje állt érdeklődésünk középpontjában.

BOLLOBÁS ENIKŐ ÉS CRISTIAN RÉKA
ELTE BTK és SZTE BTK

Testi stilizálások és közélet

Mit üzen a test és annak stilizálása? Mit *köz*-vetít a ruha, az öltözék, a testtartás, a mozdulatok? Hogyan szemiotizálódik mindez a közéletben, s milyen szándékok olvashatók ki a test, az öltözék, a gesztusok mögött adott kontextusban? Olvasatunkat, válaszainkat a test posztstrukturalista elméleteinek alkalmazásával fogalmazzuk meg.

BUDAI ZSUZSANNA
SZTE JGYPK, Angol Szakcsoport

Ritualizált testek: a higiénia és az uniformitás csapdái

Az ember teste nemcsak a sajátja. A nő teste a legkevésbé az. Mit jelent ez? Míg az ember egy testbe van zárva, azt sajátjaként kell, hogy értelmezze, az őt körülvevő kultúra azt szintén értelmezi. Az individuum és a társadalom egyik igen fontos, jelentéssel bíró találkozási pontja a társadalom színpadán játszódó rítusok, azaz drámai performanszok. Míg az őslakos társadalmakban ezek a beavatási, vagy átmeneti rítusok mindenki számára egyértelműek, a mindennapi élet részét képezik, a modern társadalmakban látszólag egyre kevesebb az ilyen rutinszerűen végrehajtott és átélt ön- és társadalomértelmező cselekvés. Az előadás ezzel szemben egyrészt arra keresi a választ, hogy vajon a fogyasztás, az arra sarkalló reklámok kínálhatnak-e egyfajta profán, ritualizált cselekvésmodellt? És ha igen, a test regularizálásával vajon a társadalom testének mely rétegeit befolyásolják és milyen irányba? Másrészt pedig azt kutatja, hogy vajon a higiéniai szempontok, melyekre olyan nagy hangsúlyt fektetünk manapság, a társadalom minden rétegében ugyanolyan fontos szerepet játszanak, ugyanolyan jelentőséggel bírnak? Ezen kérdések megválaszolásához minél szélesebb körben próbálok – egyelőre – kérdőíves adatgyűjtést végezni.

CZAPÁRY VERONIKA
PTE BTK, Magyar szakos mesterképzés

A hatalom irányítói Lou-Andreas Salomé munkáiban

Lou-Andreas Salomé, pszichoanalitikus, író *A nárcizmus kettős iránya* című tanulmánya eredeti kérdéseket vet fel a nárcizmussal kapcsolatban, és nagy hasonlóságot mutat Grünberger Béla mágikus nárcizmusról való munkájával, mégsem vették komolyan mint tudományos vitapartneret vagy ellenfelet az akkoriban jórészt férfiakból álló kortársai. Sigmund Freud, akivel jó barátságban volt, senki másnak nem bocsátotta meg rajta kívül az „eretnek” tanokat, a vele szövegileg is ellentétes gondolkodásmód nyílt megfogalmazását. Salomé, mint levelezéseiből kiderül, egyike volt azoknak, aki korán felismerte Ferenczy radikális gondolatait és elsőként értékelte azokat. Tanulmányomban összehasonlítom a grünbergeri és a saloméi elméletet, és arra keresek választ, hogy mind a német, mind a magyar nyelvterületen, hogy korlátozta a patriarchális kultúra mint rendszer a nők működését.

Ha mindezt mint rendszert vizsgálom, nyilvánvalóvá válnak az elemei, csomópontjai, a rendszerben lévő csoportosulások, és nyilvánvalóvá válik, hogy mit enged meg a rendszer és mit nem.

CSAPÓ IDA
Kikelet 21 Szellemi Műhely

A női test „pénzügyi” vonatkozásai

Amikor női önismereti trénerként, gender szakértőként elkezdtem foglalkozni a nők és pénz téma önismereti vonatkozásaival, e konferenciára a felhívás kapcsán érdekes kérdés vetődött fel bennem: vajon melyek lehetnek a női test „pénzügyi” vonatkozásai, miképpen függ össze a női test a pénzzel?

Első triviális megközelítésként magától adódik az a témakör, hogy nők miképpen éltek meg, kényszerültek megélni a testükből az emberiség évezredei során a prostitúció révén. De a testükből élnek a nők, amikor akt-, divat- vagy fotómodellek. És mennyit kell költeniük a testükre, hogy oly ragyogóan nézzenek ki? Azonban nem csak ők kénytelenek költeni sokat a testükre – ezt sugallja a szépség kultusza az átlag nő számára is.

Így a témát bárhonnán is kezdjük körbe járni, azaz a nők, a pénz és a női test hármását, hamarosan a női megalázottság és a női kiszolgáltatottság témakörénél vagyunk. A mai nő például könnyen lehet, hogy előbb vesz meg magának egy kozmetikumot, mint hogy anyagi függetlenségét, nyugdíjas éveire is tekintettel, megalapozza. Hogy befektetéssel komolyan kezdjen foglalkozni, arra meg a legtöbb nő gondolni sem akar – épp elég a napi robot, házimunka, gyereknevelés, kötelező szépítkezés, testápolás –, noha ha a nők rászánják magukat, jobb befektetők, mint a férfiak.

DARABOS ENIKŐ

Női test-metaforák

Testmetaforákról fogok majd beszélni, csak még nem döntöttem el, hogy a *Szomjas oázis* kapcsán vagy Erdős Virág vagy Pályi András kapcsán. De mindenképp a női test lesz terítéken.

EKLICS KATA

PTE, Egészségtudományi Kar

Nő a gésa testben

A női test évezredek óta a képzőművészetek izgalmas témája. Ábrázolásának módja az adott társadalmi struktúrákhoz alkalmazkodva ugyan eltérő, misztikus megjelenítése mégis gyakori. A 21. század fogyasztói társadalmára jellemző *női test fogalma* mintha elvesztette volna titokzatosságát. A médiában megjelenő vizuális reprezentációk többsége – különösen a reklám, a divat területén és a sztárokat bemutató show műsorokban – a női testet könnyen elérhető élvezeti cikként szerepeltetik. Így, a pusztán fizikai szemléletnek áldozatául esve, a nő személyiségétől megfosztott, elidegenített test-tárggyá válik/válhat.

Ezzel egy időben egy másik irányzat térhódításának is tanúi lehetünk, amely a pornografikus ábrázolástól eltávolodva keresi a finoman sejtető érzékiséget. Az *implicit jelölések* új értelmezési keretet biztosítanak azon kultúrafogyasztók számára, akiknek a női testet szex tárgyként szemléltető kulturális jelenségek túlságosan explicit módon fogalmazódnak meg. E csoport egyik kiemelkedő alkotása az Arthur Golden *Egy gésa emlékiratai* című regénye, illetve annak filmváltozata. A gésa-szerep magába foglal(hat)ja a szexuális szolgáltatások nyújtását, ezáltal a női test kiszolgáltatott objektum értelmezése érhető tetten. Mégis, a gésa inkább művész, mintsem prostituált. Testének minden rezdülése vizuális élmény a néző számára, legyen az férfi vagy nő. Az előadás a női test *verbális és vizuális ábrázolását* hasonlítja össze a regény és a film alapján, s azt vizsgálja, hogy milyen lehetőségekkel élhet a nő egy gésa testében.

GABORJÁK ÁDÁM

„[V]égül pedig megéreztek Baba Franciska édeskeserű hónaljszagát”. A női test ábrázolásai Darvasi László *Szerezni egy nőt* című kötetében

Darvasi László prózája kapcsán a legtöbb szó a szövegirodalom és a történetközpontú irodalom vitájáról esett. A szövegeket olvasva azonban számos példát találhatunk a különböző testábrázolásokra. Gondoljunk csak *A Borgognoni-féle szomorúság* című novelláskötetre, melyben a rövid történeteket éppen a különböző testrészek és testnedvek szervezik tematikus rendbe (Az angyalok könnye, Könnyek verse, Az iglói könnyevő). Ennek a fajta ábrázolásmódnak egy másik formáját mutatja a 2000-ben

megjelent *Szerezni egy nőt* című novelláskötet, mivel a különböző címek eleve egy-egy szimbolikus női nevet tartalmaznak, ráadásul minden egyes történet egy-egy, gyakran (élő)halott, női figura, illetve női test körül bontakozik ki (Pamela Krv, Baba Franciska, Anna-Mária Mohács, Julia Szunce, stb.). A női test ábrázolásmódja során erős hangsúlyt kap a test fiziológiai működése, de az elbeszélés erős metaforikus működésével és a különböző (mitológiai-biblikus) intertextusok mozgatóásával mindig valamilyen többletjelentésre tesz szert a női test. Ennek következtében a szövegek gyakran megsértik az ideológia által létrehozott (test)határokat, s a test és a testiség újragondolására készítet(het)ik a befogadót. Ezt a módszert csak színesíti az a különleges narrációs megoldás, hogy a novellák kizárólag férfi elbeszélőket tartalmaznak, akik többnyire a társadalom szélére sodródtak, eleve marginális pozícióban lévő figurák (művésztag-készítő, síráló, vándor stb.). Az elbeszélhetőség létfeltétele így a Nő, és a női test megszólaltatásának sikeressége lesz. Éppen ezért kézenfekvőnek tűnik a *Szerezni egy nőt* egy olyan olvasata, mely a különböző nemi és testrepresentációkat állítja a középpontba. Előadásomban tehát arra keresem a választ: milyen női ábrázolásmódokat különböztethetünk meg e könyv kapcsán, a n/Nő(k) érzéki és testi representációjakor milyen beszédmódokat, retorikai eljárásokat lehet megkülönböztetni, illetve milyen ideológiakritikai lehetőségek rejlenek ezekben a szövegekben.

HAVAS JÚLIA

ELTE BTK, Filmelméleti és Filmtörténeti Tanszék

Nőábrázolás az ezredforduló környéki amerikai sorozatokban

Az előadásomban az ezredforduló környéki amerikai-angolszász, nagy költségvetésű, este játszott sorozatok nőképét vizsgálom. A tömeg- és egyéb kultúra, így a tv nőábrázolása is egy bináris oppozíció-pár mentén történik, ezek az Anya és a Kurva mitizált figurája. Létrejöttük a szexualitás kontextusában történik (egyszerűen és vulgárisan megfogalmazva: az egyik a nemlétező, a másik a túlzott szexualitás metaforája). Ezáltal a popkultúra nőábrázolása hasonlóvá válik a kisebbségek ábrázolásához, amennyiben mind egy-egy, pontosabban *a* megkülönböztető jegy mentén integrálódhatnak a történetekbe. (Főleg *Lost* és *Hősök*.)

Az Anya és a Kurva megjelenését és változatait elsősorban a *Hősök*-ben vizsgálom, két aspektusra fókuszálva: (1) a négy anyakarakter (ez rövidebben, főleg a hatalomvágyó-kasztráló „gonosz anya” figurákat), (2) a női *Hősök* testisége (Niki/Jessica és Claire), ezen belül az eye candy-funkció (Niki mint sztriptíz táncos, Claire mint cheerleader stb.) és a szuperhősnők emberfeletti tulajdonságainak testiséghez és főleg a test de(kon)strukciójához kötődése, különösen a férfiak szellemi és a fizikum korlátait legyőző szupertulajdonságaihoz képest. A két ősi szerep kiegészül a kortárs kultúrában két másik bináris oppozícióval, illetve belőlük vezetődnék le, a szinglifigura létrejöttével: ezek saját elnevezésemmel a Bolondos Bölcsész és a Karrierista. A nősorozatok erre a négy figurára épülnek és mind a négyen, mint problémák, a társadalom szempontjából nem megfelelő életfilozófiák jelennek meg. Az előadásban kitérek a két nagy hazai sorozatblog, a comment.com és a sorozatjunkie.com ezen női sorozatszereplőkre vonatkozó hangvételére, nyelvezetére. A blogszerzők nagyon gyakran az alapján pontozzák sorozatokat, hogy mekkora az eye candy-faktor, illetve az is érdekes, hogy pontosan mi miatt kritizálják meg a (főleg nő-) sorozatokat.

HIDASAI JUDIT

Budapesti Gazdasági Főiskola, Külkereskedelmi Főiskolai Kar

Japán mozaikok a női testiségről

Mint valamennyi emberi interakcióban, így a nemi kapcsolatban, a nemek érintkezésében, a kapcsolatteremtésben és a kapcsolatépítésben is sajátos vetületet kapnak a kulturális aspektusok. A tanulmány a japán kultúra szűrőjén keresztül érinti a testiség és a női szerepek közötti összefüggéseket: az anya, a feleség, a szerető, a gésa, a prostituált és a mai fiatalság vonatkozó értékrendjének és viselkedési mintáinak, illetve a velük szemben táplált elvárásoknak, előítéleteknek és sztereotípiáknak a számbavétele által. A dolgozat röviden kitér „a külföldi nő Japánban” és „a japán nő külföldön” élethelyzetek rövid összevetésére is.

HORNYIK SÁNDOR

Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet

A félvér és a szintetikus organizmus. Test- és identitáskép az *Alien Resurrection* című filmben

Az Alien-tetralógia kitüntetett szerepet játszik a feminista kritika által orientált filmelméletben. Előadásomban röviden áttekintem, hogy milyen típusú feminista és pszichoanalitikus értelmezések jelentek meg ezekről a tudományos-fantasztikus filmekről, de elsősorban a negyedik részt (magyar címe: *Feltámad a halál*) elemezném abból a szempontból, hogy a két főhősnő (Case és Ripley, azaz Winona Ryder és Sigourney Weaver) konfliktusa mögött milyen ismeretelméleti és szellemtörténeti kérdések tapinthatók ki. Az elemzés háttérét a vizuális tudományok, illetve a vizuális kultúratudomány keretei adják, a test- és identitáskép elemzése pedig Donna Haraway, Katherine Hayles és Judith Butler írásaira támaszkodik. A nő mint idegen (Más) metaforától szeretnék eljutni a nő mint kiborg (Case) és a genetikailag manipulált nő mint felsőbbrendű lény (Ripley) metaforáig. Elsősorban azt vizsgálom, hogy a poszt-humanizmus elmélete és technológiai hogyan befolyásolják a számítógép korszakának test- és identitásképét. A Jean-Pierre Jeunet által rendezett film erre már csak azért is jó alkalmat kínál, mivel nemcsak a széria korábbi darabjaira, illetve azok kultúra- és filmtudományi recepciójára reflektál, hanem a Sigourney Weaver-kultuszra is. Elsősorban arra a kérdésre keresném a választ, hogy milyen üzenetet közvetít (és miért) az a befejezés, hogy nem egy tökéletes testbe ültetett mesterséges intelligencia menti meg az emberiséget, hanem egy idegen (Alien, Más) géneket magában hordozó, rendkívüli testi és szellemi képességekkel rendelkező, klónozott „szupernő”? Vizsgálatom kiindulópontját az Alien-tetralógia magyarországi recepciója, illetve a feminista irányultságú pszichoanalitikus filmelmélet hazai diskurzusa adja.

HORVÁTH GYÖRGYI

PTE BTK, Modern Irodalomtörténet és Elmélet Tanszék

Nőiség és testiség a késő Kádár-kor irodalmi praxisában

A késő Kádár-korszak hatalmi technikáival és nemiszerep-felfogásával kapcsolatban az egyik legismertebb megállapítás talán az, hogy ekkoriban az állampolgárok önnön szabadságuk megtapasztalását – a nyilvánosság különféle formái helyett – kényszerűen a magánélet, azon belül is elsősorban a szexualitás területéről merítették (lásd például Hadas, 1996). Noha ennek alapján kézenfekvő lenne a feltételezés, hogy ekkoriban szexualitás és politika egymást kizáró ellentétekként működtek, nyilvánvaló, hogy a politikai hatalom nem pusztán a merev tiltás, elfojtás eszközével próbálta meg kordában tartani az állampolgárok szexuális vágyait, hanem támaszkodott a normalizálás, a kanalizálás különféle technikáira – ahogy nyilvánvaló az is, hogy maga a szexualitás is sűrűn átítatódott politikával, beleértve a „politika” szóba a különféle társadalmi szerepek közti hatalmi egyenlőtlenségeket is. Ebből a szempontból külön vizsgálatra érdemes lehet az ún. második nyilvánosság közege, mely a mindenkori pártpolitika kontrollja alól ugyan többé-kevésbé sikeresen ki tudta vonni magát, ám a politika tágabb értelmében nem lehetett politikamentes. Mindez megmutatkozott a különféle testiség- és nemiszerep-felfogásokban is. Előadásomban a nyolcvanas évekbeli magyar „ellenzéki”, „apolitikus” irodalom testiség- és nemiszerep-felfogását szeretném megvizsgálni (Esterházy, Nadas, Lengyel, Hajnóczy, Pályi, illetve az 1986-os prózafordulat szerzői közül Garaczi, Kukorelly, Németh Gábor), ugyanis ezt a generációt tartják olyannak, amelyik „áttörést” ért el a testiség irodalmi ábrázolásának terén, másrészt olyannak is, amely egy reflektálatlanul homoszociális irodalmi mezőben tevékenykedett és alkotott (Sári B., 2006). Előadásomban nem tervezek részletes szövegvizsgálatokat, inkább a közös nemzedéki ideálok (pl. Ottlik), utólag tudható cenzurális kifogások, valamint a testiség és szexualitás korabeli kritikai értékelésének segítségével szeretnék néhány, a korabeli nemiszerep-, testiség-, politika- és irodalom-felfogások metszéspontján elhelyezkedő problémát felvetni, illetve közös vitára bocsátani.

HUSZÁR ÁGNES

PTE BTK

„Ápol s eltakar” – A női test mint nemzetmetafora finn, francia, magyar, orosz összehasonlításban

Az európai kultúrán végigvonul a *föld – természet – nő*, illetve az *ég – kultúra – férfi* asszociációs láncolat. A görög eredetmítosz szerint a Káoszból kibontakozik Gaia, a *föld*istennő, létrehozza magából Uranoszt, a férfiként koncipiált *eget*, majd vele együtt a küklopszokat és egyéb szörnyegeteket. Ebbe a sémába simulnak bele a tizenkilencedik században megjelenő női figuraként ábrázolt nemzetallegóriák.

Suomi-neito, az antik leplet és koronát viselő 'finn lány' figurája először egy III. Gusztáv svéd király 1780-as finnországi látogatása alkalmából készült érmet díszítette. Számos ábrázolása készült korona nélkül és oroszlánál együtt is. Ikonográfiai síkon jelenítette meg a hódító szándékú hatalmas szomszéd –

Oroszország – és a függetlenségre vágyó kis nép viszonyát. A fenyegető óriás Iván gyilkos szorításából kimenekülő fürge lány a finn önazonosság emblematisztikus figurája.

Marianne, a francia köztársaság frígiai sapkával ábrázolt női allegóriája 1792-ben született. Az I. Köztársaság kikiáltásának másnapján dekrétum mondta ki, hogy az új rendszer pecsétjén szerepeljen a szabadság istennőjének alakja. Egyik első ábrázolása a párizsi Arc de Triomphe *Az önkéntesek megérkezése* elnevezésű részének főalakjaként megjelenő női figura, François Rude szobrász alkotása. *Marianne* figurája bekerült a populáris kultúrába, pl. az újságok karikatúráiba. A polgármesteri hivatalokban felállított mellszobrok népszerű színésznők, pl. Brigitte Bardot, Catherine Deneuve vonásait viselik.

A magyar nemzetnek a nyelvben és kultúrában két külön síkon is van női konnotációja. A nyelvben a szülőföld, (édes) anyaföld, hazafi, honleány lexémák által kijelölt szemantikai mezőben a nemzet anyaként, a nemzet tagjai pedig gyermekeként pozicionálódnak. A másik kapcsolat a magyar katolikus hagyományban gyökerezik, ahol Szűz Mária (Patrona Hungariae) Magyarország védőszentjeként jelenik meg. A legenda szerint Szent István ajánlotta fel az országot az Istenanyának. Kultusza a 18. századtól erősödött meg. Vizuálisan jelenik meg az első világháborús emlékművek piéta-szerű ábrázolásában.

Az orosz gondolkodásban nagyon mélyen – az etimológia szintjén: *родить* 'szülni' – gyökerezik a hazát *nőként*, *anyaként* konceptualizáló szemlélet. Ez jelenik meg a *родина мать* 'haza anya', *Русь матушка* 'Oroszhon anyácska' kifejezésekben. Ez a koncepció az orosz metafizikai gondolkodásban, a nőiséget spirituális szintre felemelő *Sophia-tanban* (софийность) gyökerezik.

KEGYESNÉ SZEKERES ERIKA

Miskolci Egyetem, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

Megerőszakolt testek és lelkek. Nemi erőszakjelenetek az irodalomban férfi írók tollából, férfi és női fordítók perspektívájából

Az előadás Goethe híres versének, a Vadrózsának (*Heidenröslein*) elemzéséből indul ki, ami több magyar fordításban is ismert, és bármelyiket is vesszük kezünkbe, hamar rá kell, hogy jöjjünk, hogy ez nem más, mint a nemi erőszak irodalmias, eufemisztikus, és ezáltal támogató ábrázolása. Nem véletlen tehát, hogy a verset eddig csak férfi fordítók fordították magyarra. Az irodalom számos kanonikus művében találunk hosszabb-rövideb leírásokat, néhol csak burkolt utalásokat egy-egy női szereplő megerőszakolására, meggyalázására, akit a testi szenvedésen túl lelki megaláztatások, a teljes kirekesztés vár amiatt, ami történt. Az egyes irodalmi művek fordítói – a forrásnyelvi szöveg kontextusához képest – különbözőképpen mutatják be az erőszak-jeleneteket, hol tompítják, hol erősítik azok hatását az olvasóra.

KÉRCHY ANNA
SZTE BTK, Angol—Amerikai Intézet Tanszék

A „nehéz napok” gyönyörei. A patologizált női test eroticizálása a kortárs magyar kultúrában

Dolgozatom tárgya az a kulturális reprezentációkon keresztül működtetett testfegyelműző, szubjektum-formáló, a nemek helyét és hierarchikus viszonyrendszerét kijelölő ideológiai technológia, mely során a női test(iség) egyszerre kódolódik beteg(es) és szexuálisan vonzó/tetrekész entitásként. Egy olyan patriarchális ikonográfiai hagyomány nyomába eredek, mely a romantika korabeli, „a gyönyörű haldokló nő mindennél felemelőbb látványa” (E. A. Poe) toposzában eredeztethető, de könnyen tetten érhető olyan mai magyar reklámokban is, melyek a természetes női biológiai funkciókat (menstruáció) és testi változásokat (pubertás, terhesség, menopauza) egyszerre tekintik kórosnak (az ’egészséges’ társadalom és identitás határait kijelölő abjekt ’másikként’), és ugyanakkor (a mindig megőrzendő nőiesség garanciájaként) a szexuális izgalmától elválaszthatatlannak. A „kötelezően szexis tangabugyit villantó”, a fájdalmat esztétizáló normatív ideálokkal operáló menstruációs görcsoldó gyógyszer reklámok elemzésén kívül szemügyre veszem Esterházy Péter-Csokonai Lili *Tizenkét hattyúk* című regényét, mint a konstans vágy(ódó) tárgyként azonosított mozgássérült női narrátorral operáló szöveg megtestesítőjét. ’Ellenpéldaként’ elemzem még Bódis Kriszta *Kemény vaj* című könyvét, valamint Szalai Anett *Mellbevágó* című, a mellrákkal való küzdeleméről szóló önéletrajzi dokumentumfilmjét.

LADÁNYI-THURÓCZY CSILLA
Palimpszeszt Kulturális Alapítvány

A szülés a mai magyar szépirodalomban. Mit (nem) írnak meg az írók és költők a szülésről?

Ha testiségről beszélünk, legtöbbször a szexualitásra gondolunk, annak erotikus vonatkozására. Pedig a testiséghez tartozik például a beteg, az öreg testhez való viszony is, és persze nőkről lévén szó a terhesség, a szülés, a szoptatás megélésének testi vonatkozásai is. Ráadásul ezek a női lét legszabályozottabb, legdidaktikusabban megkonstruált aspektusai: ezekkel kapcsolatban osztogatják a szakemberek, a családtagok, a barátok a legtöbb tanácsot, parancsot, javaslatot. Engem a szülésélmény, vagy az arról való fantáziálás testi vonatkozásai érdekelnek, mégpedig azok szépirodalmi megfogalmazásai. Sok szülésnarratívát ismerünk internetes oldalakról olyanok tollából, akiknek nem mesterségük a nyelv, akik sokkal kevésbé reflektálnak arra, amit leírnak, mint egy költő vagy író. Ezen vallomások vizsgálatában is szembeűnő azonban, hogy mennyire kevés a testi vonatkozás, melyek megfogalmazása igenis tabukba ütközik, a szülést átélő vagy arra készűlő nő és hallgatósága, olvasótábora részéről egyaránt. Vajon a mai magyar irodalomban, amelyben a nők elkezdtek megfogalmazni saját szexualitásukat, másképp van ez? Vagy a szülés túlságosan kevésbé esztétikus, vagy túlzottan alá van vetve az egészségügyi, természettudományos illetve spirituális diszkurzusoknak ahhoz, hogy

irodalmi formában fogalmazzuk meg (és ne engedjük át ezt a kiváltságot a leggyakrabban férfi szülész orvosoknak és pszichoanalitikusoknak, akik olykor igazán költőien képesek írni róla)? Hová tűnik a nő, mint szubjektum a szülésben? És mennyiben lehet a női írás a szülés analógiája? Ezekre a kérdésekre keresem a választ olyan női szerzők műveiben, mint Szabó T. Anna, Kiss Judit Ágnes, Polgár Anikó, Rakovszky Zsuzsa, Tóth Krisztina, Takács Zsuzsa, Erdős Virág, Bódis Kriszta és mások (beleértve esetleg saját magamat is).

LŐRINCZ JENŐ

SOTE Magatartástudományi Intézet

Női alakok Dosztojevszkij műveiben

Mit testesítenek meg Dosztojevszkij női alakjai (a „mártír asszonyok”, a „szelíd asszony”, a mostohaanya, a prostituált, az „infernális nők”, és a többiek)? Ártatlanság, bűn, szenvedés, áldozatvállalás, lelki baj, öngyilkosság, aljasság, eszmék, álmok szövődnek köréjük, nem ritkán az író életére való utalásokkal.

A (Bahtyin által felismert) polifonikus szemlélet kiindulásul szolgálhat fizikai (testi) megjelenítésük, érzelmi, értelmi és erkölcsi „énállapotaik” összefüggéseinek elemzéséhez. Ezen összefüggések több műben is az igazságszolgáltatáshoz vezetnek el. Pszichoanalitikusokat foglalkoztatott is az írói életrajz, a (tudattalan) pszichés motiváció és büntett kapcsolata. Talán nem érdektelen mégis emlékeztetnünk arra, hogy maga Dosztojevszkij a pszichológiával szemben elutasító volt. Álláspontunk szerint a művész alkotóműhelyében ennél többről van szó: olyan jogfilozófiai gondolatok bukkannak föl, melyekkel megelőzi korát.

MIHALOVICS ÉVA

ELTE BTK, Filmelmélet és filmtörténet szak

Test és kép a Minimaxon

Magyarország nemcsak üzletileg sikeres, népszerű, sőt, most már több országban is fogható mese-csatornája a Minimax. Az előadás témája az ezen adó egy tetszőlegesen kiválasztott műsorsávjában előkerülő mesék, illetve a mesék közt lévő reklámok, műsorajánlók genderszemléletű, elsősorban képi és dramaturgiai alapú elemzése lesz. Gondolom, az egyértelmű, mennyire fontos látnunk-tudnunk, hogy a gyerekeinket, a felnövekvőket körülölelő rajzfilmvilág mire is tanítja őket – és különösen fontos ez egy ilyen, még az értelmiségi szülők támogatását, de legalábbis elnézését bíró, széles körben népszerű, hazai rajzfilmszató esetében.

Az adó műsorpolitikájából és az előadás időkereteiből kiindulva úgy gondolom, az esti műsorsáv kitüntetett szakaszát lenne célszerű megvizsgálni. Ez alatt a kisebbeket (is) megszólító esti mesét, az utána következő filmet, de leginkább a nagyobbakat megcélzó, este 8-kor kezdődő kb. 30 perces zárómesét értem. Ezek a mesék tkp. a felnőtt tv-életből a főműsoridőben játszott nagyjátékfilmnek felelnek meg, vagyis a Nagy Attrakciót jelentik és egyben hozzászoktatják a gyerekeket egyfajta tv-fogyasztási módjához.

Ezeknek a meséknek a feltehető népszerűsége, kitüntetett helye a Mini-univerzumban alkalmassá teszi őket a vizsgálódásra, valamint az a jellegzetesség is, hogy a Minimax ismétlési rendszeréből következően ezek a mesék máskor, más időpontokban is előfordulnak a csatorna műsorában – nevezhetjük őket akár megkerülhetetlen meszeteknek is.

Egy példával illusztrálnám: e héten a főmese az amerikai sorozat, a Horseland lovasklub. (Előtte az ugyancsak amerikai Mentőosztag, előtte pedig a Maya és Miguel volt. Ugyanezen mesék most is megtalálhatóak a műsorban, csak máshol és más gyakorisággal.) A két amerikai sorozat mind tematikai, dramaturgiai, mind grafikai megoldásaiban árulkodóan sztereotíp. Nagyon fontosnak tartom a látványvilág elemzését és ennek lehetséges következményeit: színvilág, a megrajzoltság jellegzetességei, a háttér-kidolgozás módja – hiszen mindezek is kódként működnek.

Az előadás egyik hipotézise éppen az lehet, hogy ezek a kódok milyen nagy mértékben azonosak a mesék között vetített reklámok képókusú világ(test)képével, szerep-felajánlásainak sematizmusával. Amire szülőként, szakemberként is érdemes, sőt muszáj lenne odafigyelni...

MOLNÁR CSILLA

Nyugat-Magyarországi Egyetem, BEPK Nyelvi és Kommunikációs Intézet

Rendes testek, avagy a testek rendje a társadalmi mező elméletében

Tervezett előadásom gondolatmenete a Bourdieu által kidolgozott kulturális vagy társadalmi mező elmélete alapján kísérli meg felvázolni a testi rend egyfajta taxonómiáját. E szerint a változó mértékű kulturális és gazdasági tőke koordinátáinak erőrendszerében elhelyezkedő ágensek nem csupán a bourdieu-i értelemben vett habitusokkal és cselekvésekkel jellemezhetők, hanem tovább tágítva ezt az összefüggést, a testi megjelenés, illetve megjelenésre törekvés összefüggésében is. Ez a spinozai értelemben vett conatus, amely már Bourdieu fogalomhasználatában is megjelenik.

A fenti elméletre támaszkodva kívánom néhány példán keresztül bemutatni az így értett conatus működését. Így bizonyos testi ideálművek a társadalmi mezőn áthaladva jelentősen átértelmeződnek, vagy egyenesen értelmüket veszítik. A média szereplői pedig egyszerre meghatározói és foglyai az általuk is fenntartott rendnek, törekvésük egyszerre vezérel másokat, miközben a fennálló hatalom erőterében mozognak. Mindez elsősorban a női megjelenés, a női test esetében érvényesül, hiszen a taxonómia kategóriái is arra a logikára épülnek, amely a női testet e rend tárgyaként képes csak felfogni. Gondolatmenetem végkövetkeztetése abba az irányba mutat, hogy minden olyan női megnyilvánulás, amely kilépni próbál e rendből, szándék és jelenség összefüggésében is csak negatívan határozható meg.

P. BALOGH ANDREA
SZTE BTK, Angol—Amerikai Intézet

A másság csábereje és csapdái a *Szomjas Oázis: Antológia a női testről* című kötetben

A női test és a női testi tapasztalat újraértelmezése egyszerre és egymással kölcsönhatásban zajlik a magyar poszt-szocialista (tág értelemben vett) kultúra különböző területein. A különböző megnyilvánulások és kinyilatkoztatások többnyire a hagyományos patriarchális nőideál tarthatatlansága vagy megtartásának szükségessége mellett kardoskodnak, vagy egyszerűen a 'Női Test/iség' divatos volta miatt fogalmazódnak meg. Előadásom témája a Forgács Zsuzsa által szerkesztett *Szomjas Oázis: Antológia a Női Testről* című kötet (2007), amely jelenleg a magyar könyveladási listák élmezőnyében szerepel. A kötet célkitűzése, hogy túlhaladva a magyar irodalomban uralkodó patriarchális nő-toposzokon, megmutassa a női testiség és testi lét összetettségét és sokszínűségét, valamint, hogy hitelesítse a nőknek a testi lét megtapasztalásáról szóló történeteit az esztétika területén. Előadásom azt vizsgálja meg, hogy az antológiában szereplő női szerzők történetéből milyen testfelfogás bontakozik ki, és hogyan bontakozik ki a szerkesztői koncepció által hirdetett női testi tapasztalatok sajátossága és sokfélesége. A következő kérdések feminista kritikai megvitatása a célom: Az egybegyűjtött női szerzők mennyiben és hogyan forgatják fel és/vagy erősítik meg a női testiségről szóló patriarchális toposzokat? A kötet szerzői hogyan használják fel és ki a másság fogalmát, azaz miképpen mutatják meg a 'nők másságát' a testiség kérdése kapcsán, ugyanakkor miképpen reagálnak a másság nevében a nőket érő kulturális és társadalmi megkülönböztetés problémájára?

PÉCSI EMŐKE
ELTE

A testbe zárt lesbikus

Ha elfogadjuk a feminista kritika azon álláspontját, miszerint a nők társadalmilag konstruált nőiségük foglyai, mely nőiség alapvetően a női testtel és a női szexualitással kapcsolatos klisék rendszeréből merít, akkor egyetérthetünk azzal az állítással is, hogy ugyanazon diszkurzív rendszer a lesbikus nőt többszörösen is testébe zárja. A heteroszexizmus ideológiája szerint ugyanis a nő egyedüli menekülési lehetősége saját kisebbrendűségéből a férfi (mint transzcendens lehetőség).

A lesbikus nő számára azonban bezárul a kör, mivel a más nő számára létező nő, aki önmagát egy másik nő társaként transzcendálja ezen ideológia mentén egyfelől értelmezhetetlen, másfelől veszélyes, minthogy veszélyezteti a patriarchális rendszert. A patriarchális fantázia ezért a lesbikusságot binarizálja egy „aszexuális” versus „szexi”, azaz egy értéktelen (mivel a férfi számára megközelíthetetlen) illetve egy korlátozott értékeket felmutató (mert a férfi vágyakat passzívan kielégítő) „leszbi” képére. Előadásomban arra keresem a választ, hogy bizonyos általam vizsgált lesbikus narratívák reflektálnak-e – és ha igen hogyan – a fent körülírt, a „leszbikusságot” mint kategóriát alapjaiban megkonstruáló heteroszexista ideológiára. Hipotézisem szerint a lesbikus önértelmezésben, az identitás kialakítása folyamatában elsődleges szerepet kap a testtel való kommunikáció (mind befelé, mind

kifelé), a test elfogadása/elutasítása, a patriarchális tekintet elvárásainak interiorizálása avagy az azzal való határozott szembeszegülés. A heteroszexista ideológiát elutasító, ezért provokatívnak ható „radikális lesbikusság” sokkal inkább gyökerezik a feminizmus ideológiájában, mint a *mainstream* diszkurzus tökéletesen átszexualizált lesbikusság-képzeteiben. Míg utóbbi bezárja a lesbikus nőt egy olyan testbe, mely nem feltétlen a sajátja, előbbi feltépi azt.

PÉCSI KATALIN

Budapest, Holokauszt Emlékközpont és EszterHáz Egyesület a Zsidó Kultúráért és a Feminista Értékekért

A „jiddische mamétól” a buja bombázóig. Zsidó nők ábrázolása a kortárs szépirodalomban

A „szőke ciklonok” és „plázacikák” szexista kliséi a „zsidó nőre” többnyire nem illenek – ám sok jóval azért a „zsidó” kategórián belül sem kecsgetetik őket. Míg a zsidó férfiak állítólagos meleg szívük és érzékenységük folytán igen népszerűek a városi legendákra nyitott nők szemében, a zsidó nőekkel a néphit csúfabbul bánik el. A sztereotípiák szerint anyaként aranyszívű, ám kibírhatatlan háriák; a munkában eszes, de nagypofájú némberek; szeretőként pedig buják – de túlzott önbizalmuk elbizonytalanítja a férfit, így aztán még érzékiségük sem írható a javukra.

Előadásom arról szól majd, hogyan jelenítik meg kortárs regények a zsidó nőt. Hol külső perspektívából, nem zsidók és férfiak szemével nézzük őket, hol meg belülről, úgy, ahogy a nők látják saját magukat. A kiválasztott szerzők, férfi és nőírók (Potok, Singer, Roth, Nathan Englander, Nádas Péter, Pearl Abraham, Forgács Zsuzsa és Erica Jong) nézőpontjai elég sokfélék ahhoz, hogy valamelyest „képbe kerüljünk”.

PERENYEI MONIKA

Budapest, MTA Művészettörténeti Intézet

A „vágy új nyelve” Németh Hajnal videómunkáiban

A vizuális reprezentáció hagyományában a fotográfia, illetve a rögzített pontból felvett filmes kép a centrális perspektíva törvényszerűségein alapuló képkonstruálás folyománya. A feminista kritika a centrális perspektíva konvencióját a tárgyiasító férfi tekintethez köti, illetve a populáris filmek hagyományos, máig virulens dramaturgiája is a domináns patriarchális rend nyelvezetébe kódolt vizuális élvezeten alapul. Laura Mulvey szerint a voyeurisztikus tekintet felszámolása, vagyis a megszokott vizuális élvezetet nyújtó elvárásoktól való elszakadás a feltétele annak, hogy megalkossuk a vágy új nyelvezetét. A film a kamera tekintetéből, a filmet néző tekintetéből és a filmen belüli egymásra irányuló tekintetekből konstruálódik. Az elbeszélő, illúziót teremtő film tagadja az első kettőt, és alárendeli a harmadiknak. A járható út – Mulvey szerint – a kamera és a néző tekintetének felszabadítása.

Németh Hajnal mozgóképes munkáin, videóinstallációin keresztül a Mulvey által megfogalmazott tétel szemléletesen jelenik meg. A *Recording Room* című videótrilógiának, illetve a *Gitárszóló* című videóinstallációnak értelmezése során az alkotói folyamat is a figyelmünk fókuszába kerül. Ennek megértést segítő hozadéka van, hiszen Németh Hajnal alkotói folyamatának, az alkotás folyamatát is a művei

részévé tevő elgondolásának elemzése által artikulálható a feminin érzékelési mód és a maszkulin tekintet közti különbség, illetve ezeknek termékeny összjátéka. Németh Hajnal munkái és azoknak interpretációja konvergál Laura Mulvey újabb, a késleltetett mozizás (delayed cinema) jelenségét, és annak az esztétikai szemléletre is kiható módszerét előtérbe helyező kutatási eredményeivel.

ELIISA PITKÄSALO

Nyugat-Magyarországi Egyetem, Savaria Egyetemi Központ

Amazon-anya és *Miss Pohjola*: gondolatok egy újraírt kalevalai történetről

Mitológiai elemek, alakok átültetése egy egészen más környezetre szükségszerűen különleges világokat hoz létre. Johanna Sinisalo, kortárs finn író *Hősök* (Sankarit, 2003) című regényében a finnek nemzeti eposza, a *Kalevala* mitikus történeteit írta át. Az eposz mitikus alakjai a „transzfer” közben egy kicsit változtak, de még mindig az „ősapáink” és az „ősanyáink” alapvonásait ismerhetjük fel a mai művészet, tudomány és sport populáris hőseit és hősnőit ábrázoló szereplők felszíne alatt. Helyenként az író az „eredeti” alakok vonásait erősítette meg, így a körülöttük alakuló világok különböző irodalmi műfajok alapszabályai szerint épülnek és e módon vizsgálhatók. Tanulmányomban nagyítóüveg alá veszem azt a két nőt, akihez a regény többi szereplőjének a története különböző módon kötődik. A nőket jellegük miatt a science fiction irodalomból ismert nőalakok sorába helyezem, és testiségüket az adott műfajra vonatkozó elemzésmódszerekkel elemzem.

SÉLLEI NÓRA

DTE BTK, Angol Tanszék

Fegyelmező gyakorlatok és fogyasztói kultúra a *Bridget Jones naplójá*-ban

Hogy Reneé Zellwegernek fel kellett szednie magára jó néhány kilót ahhoz, hogy eljátssza Bridget Jones szerepét a filmváltozatban, azt mindenki tudja, mint ahogy azt is, hogy a *Napló* szövegében a bejegyzések ritmusát a napi súlymérés, az elfogyasztott napi alkoholegységek és kalóriák száma határozza meg. Ezen köztudott, triviálisnak tűnő retorikai és szerkezeti elemek ugyanakkor a szövegben létrejövő test legalapvetőbb vonására mutatnak rá, melyet Susan Bordo fogalmaival lehet leírni. Szerinte ugyanis a kortárs kultúrában létrejövő test „bulimiás test”, amennyiben kettős meghatározottságban létezik: egyrészt a protestáns munkaetikában is eredeztethető fegyelmezési aktusok révén állandó kontroll alatt áll (és ennek a legkifejezőbb vizuális megjelenítése a feszes test), másrészt viszont, mivel ugyanez a test része a fogyasztói kultúrának is, állandó kettős kötésben létezik, minek következtében a két véglet között oszcillál. *Bridget Jones naplója* éppen ezt a kettős kötetést teszi nemcsak tárgyává, hanem a szöveg alapvető szervező elvévé (ebből ered a humora is). Nem véletlen tehát, hogy egy generáció ismert magára – ha úgy tetszik, posztmodern és posztfeminista, heterogén szubjektumként –, és érezte magát megszólítva a szöveg által: ezért válhatott a szöveg magyar kultuszkönyvvé is. Előadásomban ezt a mind

irodalmi, mind pedig tágabb értelemben vett kulturális jelenséget fogom elemezni részben az irodalmi szoros olvasás, részben a kritikai kultúrákutató eszközökkel, a magyar kontextusra is kivetítve.

SZAKÁCS ESZTER

ELTE BTK, Amerikanisztika Tanszék

„Vénusz születése”: Az egészség, a szépség és a női test találkozásának klinikai esetei

Előadásomban olyan rákos, testi fogyatékkal élő, vagy egyéb határsértő amerikai, angol, ír és francia nőművészek műalkotásait elemzem, akik a saját testükkel és a saját testükön keresztül radikálisan képesek leleplezni és lebontani az egészséges és ezért szépnek és értékesnek tartott női test illúzióját, továbbá képesek felforgatni az ideális, a vágyott női test elgondolását. Olyan kortárs magyar nőművészek alkotásait is vizsgálom, amelyek témája az ideálisnak, szépnek és erotikusnak vélt női test megszületésére irányuló társadalmi és kulturális, főként orvosi (medikai) diskurzusok. A bemutatott és reprezentált női testek hagyományos, tipikus kontextusa nem a művészet, hanem az orvostudomány, a rendelő, a műtő. Azonban ezek a nőművészek az orvosi, tárgyiasító tekintet alkalmazása helyett, tudatosan, saját magukat mutatják be művészeti alkotásként. Az ismertett nőművészek közül azok, akik testi fogyatékkal élnek, vagy azok, akiket rákkal diagnosztizáltak, új reprezentációs terek kialakításának igényével lépnek fel. Azok a nőművészek pedig, akik saját testük kijavítására, széppé tételére vállalkoztak (diétával vagy plasztikai műtétekkel), e folyamat dokumentálására való hajlam jellemző.

Milyen körülmények között, hol és hogyan megengedett egy egészséges és egy beteg női test reprezentálása? Lehetséges-e egy fogyatékkal élő vagy egy beteg női test patológizáló tekintet nélküli, művészeti igényű bemutatása? Ezeket a kérdéseket szeretném megvilágítani Alison Lapper, Mary Duffy, Matuschka, Jo Spence, Orlan, Eleanor Antin, Drozdik Orsolya és Nagy Kriszta saját testüket alkalmazó munkáik segítségével.

TATAI ERZSÉBET

Budapest, MTA Művészettörténeti Kutatóintézet

Együk meg aput?

Louise Bourgeois: *The Destruction of the Father* (1974) című művének értelmezését két elemének együttes összeolvasásából próbálom meg értelmezni. Az egyik a mű megjelenése, a másik a címe. A „formaelemzést” azért tartom indokoltnak, mert bár a művész munkásságának és így e műnek is számtalan – a formát sem teljesen negligáló, és feminista valamint pszichoanalitikus – olvasata ismert, mégis úgy látom, azok többnyire figyelmen kívül hagyják a mű igen fontos vonásait, eltekintenek attól, hogy a mű alapvetően vizuális alkotás. A leírók mintha olykor elfeledkeznek arról, hogy Bourgeois ezen műve (ahogy sok más műve) semmiféle konkrét formát nem ábrázol (asztal, ágy, barlang, vagina dentata szerepel leggyakrabban a megnevezések között), a valamivé válás határán tébláboló, bizonytalan alakzatokból áll.

A könnyen kínálkozó szöveggel (nevezetesen a művész *Destruction of the Father / Reconstruction of the Father: Writings and interviews, 1923-1997* című kötete) való összevetés nem hiábavaló, mégis úgy gondolom, rövidre zárja az értelmezés köreit. A mű ugyanis nem két (vagy több) szöveg megfeleltetésének illusztrációja. Az installáció – mint vizuális alkotás – nem nélkülözheti a szövegeket (nem áll szemben az egy mátrixot alkotó textuális és vizuális kultúra). A mű többféle szöveges interpretációt enged meg, én a címének egy tágabb, a forma által megengedett értelmezését választom.

Elemzésem során megvilágítom, hogy Bourgeois szobrainak egyaránt köze van az absztrakt szobrászathoz, a „primitív” mítoszokhoz, a feminista diskurzushoz, a pszichoanalízishez és a szürrealizmushoz; hogy a különböző értelmezések (a biográfiáit is beleértve) nem kioltják, hanem gazdagítják egymást.

TÓTH ZSÓFIA ANNA

SZTE BTK, Angol—Amerikai Intézet

A női test/iség Jane Austen-nál

Dolgozatomban azt szeretném megvizsgálni, hogy Jane Austen munkásságában hogyan jelenik meg maga a női test, és hogy hogyan kezeli az író a női testiség kérdését. Az egész munkásság nagy szegmensnek tűnhet, viszont nagyon érdekes és figyelemreméltó az, hogy hogyan változik Austen pályafutásának különböző szakaszaiban az, ahogyan ezek a témák felmerülnek, és hogyan változik a prezentálásuk és feldolgozásuk. Gondolok itt arra például, hogy a korai írásaiban (*Juvenilia*) még igen nyíltan és expliciten beszél a női testről mint áruról vagy mint szexuálisan aktív entitásról, míg a későbbi művekben, a főbb regényeiben, már sokkal rejtettebben, bonyolultabban és absztraktabban tárgyalja ezeket a kérdéseket, azonban nem kevesebb éllel.

Dolgozatomban különös figyelmet szeretnék szentelni a *femme fatale* alakoknak mint a női testiség kvintesszenciális manifesztumainak. Ismét szokatlan témafelvetésnek tűnhet ez Jane Austen munkásságának tekintetében, azonban ezen női figurák jelen vannak nála is például Lady Susan és Mary Crawford karaktereiben. Valamint nem elhanyagolható az sem, hogy mily módon szexualizálja Austen ezeket a karaktereket és mekkora a különbség köztük és a „többi nő között” e tekintetben.

Austen-nál mindig is nagy szerepet játszik a női intellektus problematikája és hogy ez milyen viszonyban áll a testükkel, hogy mi képvisel nagyobb értéket az éltükben. Az is konstans módon jelenlevő kérdés, hogy nőként mit kezdhetnek az intelligenciával, és hogy a testük állapota milyen viszonyban áll az értelmi fejlesztéssel, valamint hogy a házassági esélyeiket (mint a szinte egyetlen legitim hivatást az adott korban) ez mi módon befolyásolja.

LOUISE O. VASVÁRI

Stony Brook University, New York

„A női test/iség és a holokauszt

A holokauszt során a férfi és nő áldozatoknak gyakran hasonló szenvedés volt a részük, de sajátos, csak rájuk jellemző megaláztatásban is volt részük. A feminista

történések elsősorban a nők biológiai természetű kiszolgáltatottságát hangsúlyozzák (várandósság, menstruáció, prostitúció, nemi erőszak), melyek fokozottan kiszolgáltatottá teszik őket, illetve a hagyományos nemi szocializációjukból fakadó, egymást támogató kötődéseiket hangsúlyozzák, melyek a túlélés esélyeit erősíthették. Elsimerve a fenti megállapítások érvényességét, azt állítom, hogy ez a szemlélet végül mégis perifériusnak láttatja, marginalizálja a nők szenvedéseit, sőt, eroticizálja is a szenvedőt. Ennek az értelmezésnek a kritikáját a túlélők, illetve az elpusztult nők ránk maradt önéletírásainak elemzése adhatja. A nő hangja nem pusztán ideológiai indíttatású, hanem maga is ideológia: a „megszólalás”, az elszenvedett megaláztatások nőközpontú nézőpontból láttatásának esélye a tét. Ennek bemutatására előadásomban különböző társadalmi és kulturális háttérű nők holokauszt-szövegeit vizsgálom, főleg a megélt-megélhető szexualitás szempontjából.

ZERKOWICZ JUDIT

ELTE BTK, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

Közvetlen és közvetett jellemábrázolás és a test

Az írók a szereplőket vagy közvetlenül ábrázolják, elmondva, hogy milyenek, vagy közvetve, a tetteik, beszédmódjuk alapján érzékeltetik tulajdonságaikat. Lehet-e kimondani, hogy általában a nőket gyakrabban ábrázolják közvetlenül, leírva, hogy miként néznek ki, míg a férfiak ábrázolásánál fontosabb a közvetett bemutatás, a tettek?

Érdekes megfigyelni férfiak és nők megjelenítésének különbségeit, a választott szereplő szemszögét és magát az ábrázolt testet, azt, hogy miként viseli magán a kor elvárásait. Ha a befűzött hölgy piheg, könnyezik, elalél, és az úr kezében ostor, szájában szivar, már előttünk a kor, már látjuk a testek mozgását is, a bőr színét, a borotva útját. Fölmerül a kérdés, hogy a szöveg szintjén miként alakítja a társadalmi szerep a regényben megjelenített testet?

Vannak változatlan jellemek, akik mindig ugyanolyan formában jelennek meg, gyakran ezek mellékszereplők, és vannak jellemek, amelyek változnak és meglepik az olvasót. Mivel tudják a férfi és nő szereplők meglepni az olvasót? Az előadás válogatott irodalmi szövegekben férfiak és nők testiséget idéző jellemzésének sajátosságait kívánja bemutatni a stilisztika és a diskurzuselemzés eszközeivel.